

تاثیر حسابداری ارزش منصفانه بر محافظه کاری حسابداری مشروط در شرکت ها

منا سادات آل محمد^۱

غلامرضا فرساد امان الهی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۱/۰۵

چکیده

ایجاد و حفظ محیط گزارشگری در بازار سرمایه اهمیت فراوان دارد، با ایجاد این محیط و اطلاع رسانی به هنگام، منافع سرمایه گذاران حفظ می شود. فعالیت های سازنده در بازار های سرمایه با تهیه اطلاعات مورد نیاز سرمایه گذاران تقویت می شود. جهت حفظ محیط گزارشگری باید بر واقعیت هایی که روش های حسابداری بر پایه آن ها قرا گرفته، تاکید شود. حسابداری ارزش منصفانه یکی از سیستم های گزارشگری است و بر مبنای ویژگی های رویدادهای مالی و محیطی که رویدادهای مالی در آن اتفاق افتاده اند، تعریف می شود. اهمیت بکارگیری ارزش منصفانه از آن جهت قابل ملاحظه است که هیئت استانداردهای حسابداری مالی تا سال ۲۰۰۴ از ۱۵۰ موضوع استاندارد منتشر شده حدود ۵۰ استاندارد و هیئت استانداردهای حسابداری بین المللی از ۴۱ موضوع استاندارد منتشر شده آن حدود ۲۳ استاندارد به ارزش های منصفانه اشاره داشته اند. از طرفی با در نظر گرفتن اینکه در استانداردهای حسابداری ایران احتیاط را معادل محافظه کاری در نظر گرفته اند که این مقوله یکی از ویژگی های کیفی اطلاعات حسابداری است، در این تحقیق سعی شد با توجه به یکی از معیارهای محافظه کاری، یعنی محافظه کاری مشروط رابطه آن با انتخاب حسابداری ارزش منصفانه بررسی شود. آزمون فرضیات تحقیق که به تفکیک هر فرضیه فرعی صورت گرفت، نتایج زیر حاصل گردید: ۱- انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه بر محافظه کاری حسابداری مشروط تاثیرگذار است، ۲- انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه نشأت گرفته از نوع وجوه بر محافظه کاری حسابداری مشروط تاثیرگذار است، ۳- انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه نشأت گرفته از ارزش بازار به ارزش دفتری بر محافظه کاری حسابداری مشروط تاثیرگذار است.

واژگان کلیدی

ارزش منصفانه، گزارشگری مالی، محافظه کاری مشروط، محافظه کاری حسابداری.

۱. دانشجو دکتری حسابداری

۲. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

مقدمه

تحولات پیاپی و پیشرفت‌های سریعی که در دامنه فعالیت و انواع واحدهای اقتصادی در جریان وقوع است، لزوم تهیه و ارائه اطلاعات مالی مربوط، قابل اعتماد و قابل مقایسه (شاخص‌های مفید بودن) را توسط واحدهای اقتصادی تشدید کرده است. یکی از راه‌های دستیابی به اطلاعات مفید برای تصمیم‌گیری استفاده کنندگان، برآورد صحیح و دقیق عناصر حسابداری است. از جمله مبانی اندازه‌گیری که اخیراً بیشتر مورد توجه قرار گرفته است ارزش منصفانه می‌باشد. این مبنا که تاکید ویژه‌ای بر ارائه اطلاعات مربوط دارد، بحث‌هایی را راجع به بکارگیری آن به جای بهای تاریخی و یا در کنار آن به وجود آورده است. ارائه ارزش منصفانه زمانی وجود دارد که بتوان اطمینان یافت اندازه‌گیری به قدر کافی به مبلغ واقعی خاصه اندازه‌گیری شده نزدیک است و هنگامی پدید می‌آید که بین اندازه مشاهده شده و مبلغ واقعی خاصه مربوط، اختلاف اندکی وجود داشته باشد (نظری و همکاران، ۱۳۹۷).

بنا به تعریف ارزش منصفانه در استاندارد بین‌المللی گزارشگری مالی شماره ۱۳ (IFRS13)، مبنی بر استفاده از ارزش‌های نزدیک به ارزش بازار در ارزشیابی دارایی‌ها و بدهی‌ها، نقش ارزش منصفانه در گزارشگری مالی می‌تواند پررنگ‌تر شود. البته این مهم تنها بر عهده ارزش منصفانه نیست، بلکه بهای تمام‌شده نیز با توجه به موقعیت اندازه‌گیری (زمان و مکان)، این نقش را به خوبی ایفا می‌کند. اما دیدگاه استاندارد‌گذاران بر در نظر گرفتن ارزش منصفانه را می‌توان در مباحث مرتبط با ظرفیت انطباق‌پذیر که توسط محققان مطرح شده است، بررسی کرد (زنجیردار و رفیعی، ۱۳۹۶).

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در حال حاضر با توجه به وضعیت کسب و کار کنونی استفاده از حسابداری ارزش منصفانه در میان دانشگاهیان و محققان جای تازه‌ای پیدا کرده است. طرفداران حسابداری ارزش منصفانه بر این عقیده هستند که این روش حسابداری برای کاربران صورت‌های مالی، دقیق‌تر و ارتباط بیشتری دارد. این تحقیق با هدف ارائه شواهد تجربی از تأثیر انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه بر میزان بازدهی و کیفیت گزارشگری مالی انجام خواهد شد.

ارزش منصفانه قیمتی است که در معامله‌ای متعارف بین فعالان بازار، در تاریخ اندازه‌گیری بابت فروش یک دارایی قابل دریافت و یا انتقال یک بدهی قابل پرداخت است.

موضوع اصلی در تعریف ارزش منصفانه، دارایی‌ها و بدهی‌ها هستند.

حسابداری ارزش منصفانه در حال حاضر به عنوان ارزش بازار مبنایی برای شناخت دارایی‌ها و بدهی‌ها می‌باشد. ارزش منصفانه یک دارایی که می‌تواند به فروش برسد و یا بدهی که باید پرداخت شود به صورت تخمینی است.

بر اساس استاندارد شماره ۴۲ حسابداری ارزش منصفانه، شرکت‌ها را ملزم می‌کند افزایش بدهی‌ها یا کاهش ارزش دارایی‌ها را که منجر به زیان می‌شود را گزارش کنند. زیان‌ها می‌توان کاهنده سود و حقوق مالکانه شود (مگنان و همکاران^۱، ۲۰۱۷). موافقین حسابداری ارزش منصفانه بر این عقیده هستند که خروجی این روش، افشا شدن اطلاعات کامل است (بارون و همکاران^۲، ۲۰۱۶). شرکت‌ها می‌توانند در حسابداری ارزش منصفانه، زیان‌های برگرفته از کم شدن ارزش دارایی و یا افزایش بدهی‌های شرکت را گزارش کنند. در آن سو، از دیدگاه منتقدین قیمت‌های بازار سهام با

1 Magnan, M.; Shi, Y.; Wang, H

2 Barron, O.; Chung, S. G.; Yong, K. O

گزارش کردن زبان‌های ناشی از تغییر قیمت‌ها رابطه معکوس دارد و به طور کلی ریسک سامانه مالی را افزایش می‌دهد (وانگ و همکاران^۳، ۲۰۱۷).

در حسابداری ارزش منصفانه چند روش وجود دارد:

۱- رویکرد بازار: در این روش، مانند اوراق بهادار ارزش منصفانه بر اساس قیمت‌های مرتبط با معاملات واقعی برای دارایی‌ها و بدهی‌های مشابه و یکسان سنجیده می‌شود،

۲- رویکرد درآمد: در این روش، از جریان برآوردی پول نقد و یا درآمد ارزش زمانی پول و خطر جریان‌های نقدی مشخص می‌شود و ارزش فعلی آن مشخص می‌شود،

۳- رویکرد هزینه: در این روش از رویکردهایی که دیگر قابل استفاده نمی‌باشد برای برآورد یک هزینه به جای دارایی استفاده می‌شود.

سیستم مبتنی بر ارزش‌های تاریخی در شرایط عادی می‌تواند اطلاعات مفیدی را در مورد برخی از اقلام دارایی نظیر اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات و موجودی‌ها فراهم آورد، در حالی که در مورد برخی دیگر از اقلام دارایی و بدهی نظیر مطالبات و بدهی‌های برآوردی چندان کارساز نیست. مضافاً برخی از رویدادهای دارای اثر مالی نظیر دریافت دارایی به طور رایگان و معاوضه دارایی‌ها، فاقد ارزش تاریخی می‌باشند و در نتیجه سیستم مبتنی بر ارزش تاریخی چارچوب مناسبی برای اندازه‌گیری آثار مالی چنین رویدادهایی نیست. علاوه بر این، نظر به اینکه با گذشت زمان و وقوع رویدادهای مختلف، قیمت‌های نسبی اقلام تغییر می‌کند، برای آنکه اطلاعات مالی از دو ویژگی مربوط بودن و قابلیت اعتماد برخوردار باشد، لازم است که مبانی مختلف اندازه‌گیری، تحت شرایط و بر حسب مقتضیات به کار گرفته شود (فیشترو همکاران^۴، ۲۰۱۷).

با توجه به مطالب مذکور، مشاهده می‌شود که نمی‌توان بهای تاریخی را یگانه مبنای اندازه‌گیری در نظر گرفت. از این رو، استاندارد گذاران همواره به دنبال استفاده از ارزش‌های دیگری از جمله ارزش منصفانه، برای اندازه‌گیری دارایی‌ها و بدهی‌ها بوده‌اند و در استانداردهای مختلف به این مفهوم اشاره داشته‌اند. شاید دلیل اصلی استفاده از ارزش منصفانه، برتری ویژگی مربوط بودن آن بر ویژگی قابلیت اتکا باشد. بدین منظور، هیئت استانداردهای حسابداری مالی و هیئت استانداردهای حسابداری بین‌المللی در راستای تدوین چارچوب مفهومی مشترک بر بکارگیری ارزش منصفانه تأکید داشته‌اند. اگرچه مفهوم ارزش منصفانه و شیوه اندازه‌گیری آن با انتقاداتی مواجه شده است، اما استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی ۱۳ شرکت‌ها را ملزم به اجرای این استاندارد و بکارگیری ارزش منصفانه کرده است. با وجود آنکه درباره رعایت محافظه کاری در تهیه صورت‌های مالی، بسیاری از حسابداران توافق دارند، اما تعریفی که همه بر روی آن متفق‌القول باشند وجود ندارد. با این حال در بسیاری از متون حسابداری دو پارامتر عمده برای محافظه کاری در نظر گرفته شده است: ارزش دفتری سرمایه نسبت به ارزش بازار آن در پایین‌ترین میزان ممکن اندازه‌گیری شود و شناسایی هزینه‌ها تسریع و شناخت درآمدها به تعویق یفتند (جعفری و همکاران، ۱۳۹۶).

به نظر می‌رسد نویسندگان به دو دسته، یعنی نویسندگانی که از مزایای انتخاب حسابداری ارزش منصفانه، و کسانی که از وجود معایبی در ارتباط با تمرکز بر حسابداری ارزش منصفانه حمایت می‌کنند، تقسیم شوند. بارت^۵ (۲۰۰۶)، بیان می‌کند

3 Wang, H. & Zhang, J

4 Fiechter, P., & Novotny-Farkas, Z

که برآورد ارزش منصفانه ترکیب منافع اقتصادی آتی در صورت‌های مالی فعلی می‌باشد، که اطلاعات بهتر برای تصمیم‌گیری‌های اقتصادی فراهم می‌کند. از سوی دیگر، حسابداری ارزش منصفانه اطلاعات به موقع در صورت‌های مالی ارائه می‌دهد (شیواکومار^۵، ۲۰۱۳).

مراد زاده و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهشی با عنوان بررسی ارتباط بین سازوکارهای راهبری شرکتی و محافظه‌کاری حسابداری در بورس اوراق بهادار تهران به تحلیل ارتباط بین نظام راهبری و شرکتی محافظه‌کاری از نظر شاخص‌های درصد اعضای غیر موظف هیأت مدیره، تفکیک وظایف مدیرعامل از رئیس هیأت مدیره، درصد مالکیت سهامداران نهادی و حضور حسابرس داخلی در شرکت به عنوان ابزارهای نظام راهبری شرکتی و روش‌های گیولی، شیواکومار و هین و بال به عنوان شاخص‌هایی برای به دست آوردن محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار پرداختند. نتایج تحقیق نشان دهنده این است که مدل یاد شده در ایران از لحاظ آماری معنی دار نبوده، به دلیل پایین بودن حجم نمونه آماری، وجود محدودیت و با در نظر گرفتن اینکه مدل شیواکومار و بال نیاز به تعداد مشاهدات زیاد و دوره زمانی طولانی دارد و در حال حاضر استفاده از این روش در ایران مقدور نمی‌باشد. نتایج این تحقیق در خصوص ارتباط بین محافظه‌کاری به دست آمده از طریق نظام راهبری شرکتی و روش گیولی نشان دهنده این است که رابطه مثبت بین درصد اعضای غیر موظف هیأت مدیره و درصد مالکیت نهادی سهام و رابطه منفی بین تفکیک وظایف مدیرعامل از رئیس هیأت مدیره با محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده است.

نکونام (۱۳۹۱)، در پژوهشی، با عنوان بررسی رابطه بین ساختار مالکیت و محافظه‌کاری حسابداری، رابطه بین ساختار مالکیت و محافظه‌کاری حسابداری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مورد بررسی قرار گرفته است. در این تحقیق با فرضیه اصلی بررسی وجود رابطه معنادار بین محافظه‌کاری حسابداری و ساختار مالکیت است که اجزای تشکیل دهنده ساختار مالکیت، سهامداران نهادی فعال و غیر فعال، اندازه مالکیت بزرگ‌ترین سهامدار، اعضای هیأت مدیره و نهایتاً سهامداران حقیقی بوده است. برای تحلیل محافظه‌کاری از دو مدل گیولی و هاین و مدل باسو استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان دهنده این است که در مدل هاین و گیولی بین هیچ کدام از مؤلفه‌های تشکیل دهنده ساختار مالکیت و محافظه‌کاری حسابداری رابطه معناداری به دست نیامد و طبق مدل باسو بین سهامداران مدیریتی، محافظه‌کاری حسابداری و درصد سهامداران نهادی فعال وجود رابطه معنادار تأیید شد و بر اساس دو مدل بین اهرم مالی و محافظه‌کاری حسابداری رابطه معنادار وجود دارد.

اسدی و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی، با عنوان بررسی تأثیر ساختار سرمایه، سهامداران و بزرگی شرکت بر میزان اعمال محافظه‌کاری در شرکت‌ها به بررسی اندازه شرکت، ساختار سرمایه و نوع مالکیت بر محافظه‌کاری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته است. بنا بر نتایج این تحقیق رابطه بین محافظه‌کاری (با در نظر گرفتن مدل محاسبه محافظه‌کاری) با اهرم مالی، اندازه شرکت، تمرکز مالکیت و درصد سهامداران نهادی متفاوت بوده است. رابطه مستقیم و معناداری بین اهرم مالی به عنوان نماینده ساختار سرمایه و محافظه‌کاری بر اساس دو مدل وجود دارد و بین تمرکز مالکیت و محافظه‌کاری رابطه‌ای وجود ندارد. طبق مدل اول، بین محافظه‌کاری و درصد سهامداران نهادی رابطه وجود ندارد ولی طبق مدل دوم بین دو مؤلفه مذکور رابطه معکوس و معنا وجود دارد. طبق مدل دوم، بین دو مؤلفه

5-Barth

6-Shivakumar

اندازه شرکت و محافظه کاری حسابداری رابطه وجود ندارد، ولی بین دو مؤلفه مذکور طبق مدل اول رابطه معکوس و معنادار دیده شده است.

اسدی و بیات (۱۳۹۴)، در تحقیقی با عنوان تأثیر حسابداری محافظه کاری شرطی و غیر شرطی بر ارزش شرکت، ارتباط بین محافظه کاری شرطی و غیر شرطی با ارزش شرکت و گزارشگری مالی را مورد بررسی قرار می دهد. ابتدا محافظه کاری در حسابداری با استفاده از مدل بال و شیوا کومار^۷ (۲۰۰۵)، و معیار نسبت ارزش دفتری بر ارزش بازار سهام اندازه گیری و بعد ارزش شرکت با در نظر گرفتن تأثیر حسابداری محافظه کاری مورد بررسی قرار گرفته است. شواهد تجربی نشان دهنده رابطه مستقیم و معنادار بین ارزش شرکت و محافظه کاری شرطی و غیر شرطی می باشد، با افزایش محافظه کاری بین مدیران، ارزش شرکت ها افزایش می یابد. با توجه به اینکه ارزش شرکت تابع عرضه و تقاضای سهام آن می باشد و با در نظر گرفتن تأثیر حسابداری محافظه کاری بر روی عرضه و تقاضای سهام می توان اظهار داشت که حسابداری محافظه کاری می تواند سبب تغییر در ارزش شرکت ها شود.

لافوند و رویچوداری^۸ (۲۰۱۰)، در تحقیقی به بررسی رابطه محافظه کاری حسابداری با درصد مالکیت مدیران پرداختند. متغیرهای کنترلی را ریسک ادعاهای حقوقی، بدهی و اندازه شرکت در نظر گرفتند و معیار محافظه کاری را مدل باسو مد نظر قرار دادند. آنها به این نتیجه رسیدند که بین محافظه کاری با نسبت بدهی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بدین معنا که تقاضا برای محافظه کاری با افزایش سطح بدهی افزایش می یابد. همچنین به شرح این موضوع پرداختند که مشکلات نمایندگی تشدید می شود زمانی که مالکیت مدیریتی در سطح پایینی باشد و این امر باعث افزایش تقاضا برای محافظه کاری حسابداری می شود.

لئائو و همکاران^۹ (۲۰۱۳)، پژوهشی با عنوان عدم تقارن اطلاعات حسابداری ارزش منصفانه در طول بحران مالی، به بررسی رابطه بین عدم تقارن اطلاعات و ارزش منصفانه دارایی خالص پرداخته است و نتایج تحقیق آن ها نشان داده است که اسپرد به عنوان عدم تقارن اطلاعاتی رابطه مثبتی با دارایی های خالص ارزش منصفانه دارد و میزان این ارتباط بر مبنای سلسله مراتب سه سطحی است.

یائو و همکاران^{۱۰} (۲۰۱۴)، پژوهشی با عنوان حسابداری ارزش منصفانه برای دارایی های غیر جاری و حق الزحمه حسابرسی، به بررسی ارتباط بین ارزش گذاری های مجدد دارایی های غیر جاری و هزینه های حسابرسی پرداخته است. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که افزایش قابل توجهی در هزینه های حسابرسی پرداخت شده در زمانی که دارایی های غیرمالی و نامشهود در ارزش منصفانه اندازه گیری شده اند، وجود دارد. علاوه بر این بین استفاده از مدل ارزش گذاری مجدد در مقایسه با مدل هزینه و حق الزحمه حسابرسی و ارزش گذاری مجدد دارایی های بالادستی در مقایسه با ارزش گذاری مجدد دارایی پایین دستی با حق الزحمه حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی تعداد ارزش گذاری مجدد دارایی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

پینتو و پائیس^{۱۱} (۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان رابطه بین انتخاب حسابداری ارزش منصفانه و محافظه کاری حسابداری مشروط که با هدف ارائه شواهد تجربی از تأثیر انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه بر میزان بازدهی و کیفیت

7-Ball and shiva komar

8 LaFond & Roychowdhury

9 Liao et al

10 Yao et al

11 Pinto & Pais

گزارشگری مالی انجام شده است نشان دادند که در زمان بحران مالی تفاوت معناداری بین بازده با توجه به روش حسابداری بکار رفته برای ارزش دارایی‌ها وجود دارد. همچنین مدیران صندوق‌ها برای داشتن اهداف گزارش‌گری مالی تمایل بیشتری به داشتن ارزش دفتری بازده هموارتری دارند.

با توجه به تحقیقات انجام شده در رابطه با محافظه‌کاری و تاثیر سایر موارد بر روی آن و همچنین الزام استانداردها در به کارگیری ارزش منصفانه بر آن شدیم تا به بررسی تاثیر حسابداری ارزش منصفانه بر محافظه‌کاری بپردازیم. در تحقیقات گذشته به پاسخ درباره‌ی تاثیر ارزش منصفانه بر محافظه‌کاری نرسیدیم و از طرفی پاسخ به این سوال از این نظر اهمیت دارد که اگر ارزش منصفانه بر روی محافظه‌کاری تاثیر داشته باشد می‌تواند از طریق شناسایی به موقع زیان‌ها، به مدیران کمک کند که از نگهداری پروژه‌هایی که به نفع شرکت نیست خودداری کنند.

در این تحقیق تاثیر انتخاب روش حسابداری بر توانایی مدیر در به تأخیر انداختن شناسایی ارزش دارایی که همان محافظه‌کاری حسابداری مشروط می‌باشد نیز مورد بررسی قرار خواهد گرفت. از طریق شناسایی به موقع زیان‌ها، محافظه‌کاری مشروط می‌تواند انگیزه مدیران برای به تأخیر انداختن شناسایی ضرر، نگهداری پروژه‌های ارزش خالص منفی را کاهش دهد. در مجموع این تحقیق به دنبال یافتن پاسخی مناسب برای این سؤال است که:

✓ انتخاب حسابداری ارزش منصفانه بر کیفیت گزارشگری مالی و محافظه‌کاری حسابداری مشروط تاثیر دارد یا خیر مورد بررسی قرار گرفت.

✓ فرضیه‌های تحقیق

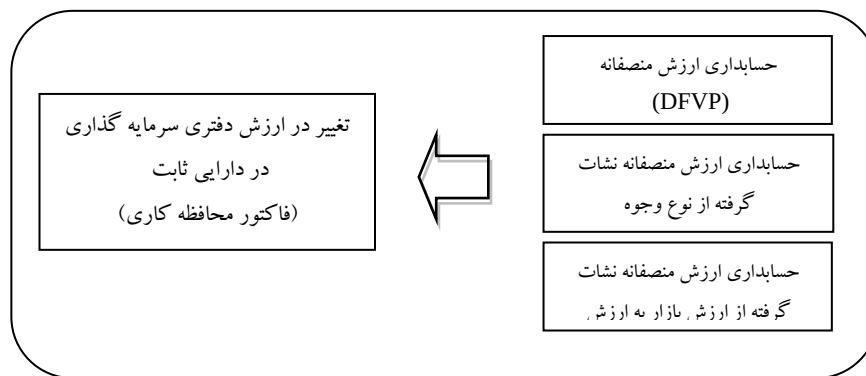
با توجه به اینکه بر مبنای حسابداری ارزش منصفانه، شرکت‌ها زیان‌های ناشی از کاهش ارزش دارایی یا افزایش بدهی‌های خود را گزارش می‌کنند، این زیان‌ها ممکن است منجر به کاهش حقوق مالکانه و سود شود و محافظه‌کاری مشروط نیز به مفهوم شناسایی به موقع تر اخبار بد نسبت به اخبار خوب در سود است. همچنین ارزش منصفانه یک روش گزارشگری مالی است که به شرکت‌ها اجازه می‌دهد دارایی‌ها و بدهی‌ها را بر مبنای برآورد قیمت‌هایی گزارش کنند که در ازای فروش دارایی دریافت یا در زمان تصفیه پرداخت خواهند کرد. بر مبنای حسابداری ارزش منصفانه، شرکت‌ها زیان‌های ناشی از کاهش ارزش دارایی یا افزایش بدهی‌های خود را گزارش می‌کنند.

✓ ۱: انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه بر محافظه‌کاری حسابداری مشروط تاثیرگذار است.

✓ ۲: انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه نشأت گرفته از نوع وجوه بر محافظه‌کاری حسابداری مشروط تاثیرگذار است.

✓ ۳: انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه نشأت گرفته از ارزش بازار به ارزش دفتری بر محافظه‌کاری حسابداری مشروط تاثیرگذار است.

مدل مفهومی در پژوهش حاضر از طریق نمودار ۱ ارائه گردیده است:

(منبع: پینتو و پایس، ۲۰۱۵)

روش تحقیق

در این تحقیق برای جمع آوری اطلاعات از روش کتابخانه ای استفاده شده است. از طریق مطالعه منابع، مجلات؛ منابع خارجی و داخلی استفاده شده در کتابها و بهره بردن از اینترنت مباحث تئوریک تحقیق جمع آوری شده است. با استفاده از اطلاعات اولیه شرکتها، اطلاعات مورد نیاز تهیه شده است؛ در نتیجه کلیه داده ها و اطلاعات مورد نیاز تحقیق از طریق مراجعه به سازمان بورس و اوراق بهادار تهران، بررسی صورت های مالی اساسی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی سالهای ۱۳۹۸-۱۴۰۲ و به طور کلی روش کتابخانه ای تهیه شده اند. مدل کلی تحقیق بر اساس تحقیق انجام شده توسط پینتو و پایس (۲۰۱۵) به صورت زیر است:

$$BVP_{it} = \beta_0 + \beta_1 DFVP_{it} + \beta_2 FVP_{it} + \beta_3 DFVP_{it} * FVP_{it} + \beta_4 FT_{it} + \beta_5 FVP_{it} * FT_{it} + \beta_6 DFVP_{it} * FT_{it} + \beta_7 DFVP_{it} * FVP_{it} * FT_{it} + \beta_8 FVP_{it} * MBRANK_{it} - 1 + \beta_9 DFVP_{it} * FVP_{it} * MBRANK_{it} - 1 + \epsilon_{it}$$

رابطه (۱)

که در آن:

BVP: نشان دهنده تغییر در ارزش دفتری سرمایه گذاری در دارایی ثابت در سال t ، در مقایسه با سال $t-1$ (فاکتور محافظه کاری)

DFVP: متغیر ساختگی که در حالت تغییر ارزش منصفانه منفی، برابر با یک و در حالت تغییر ارزش منصفانه مثبت، برابر با صفر است.

که ارزش منصفانه به صورت زیر تعریف میگردد:

ارزش منصفانه، تغییر در ارزش گذاری هر یک از دارایی های غیر جاری (مانند اموال، ماشین آلات و تجهیزات، دارایی های نامشهود و یا سرمایه گذاری هایش

FVP: تغییر در ارزیابی هر یک از دارایی های غیر جاری (مانند اموال، ماشین آلات و تجهیزات، دارایی های نامشهود و یا سرمایه گذاری هایش در سال t ، در مقایسه با سال $t-1$

MBRANK: رتبه ارزش بازار به ارزش دفتری

ابتدا ارزش بازار به ارزش دفتری برای کل نمونه محاسبه می شود، سپس بر اساس خاصیت چارک به چهار قسمت مساوی تقسیم می گردند، و در نهایت رتبه بندی به صورت زیر انجام می پذیرد:

شرکتهای در چارک اول، عدد ۱، شرکتهای چارک دوم، عدد ۲، شرکتهای چارک سوم، عدد ۳ و شرکتهای چارک چهارم، عدد ۴.

FT: نوع وجوه

نوع وجوه از تعامل متغیرهای زیر به دست می آید:

$$FT=G(DAUDIT, DFING, AGE \text{ and } ASSETS)$$

که در آن:

DAUDIT: متغیر ساختگی برای کیفیت حسابرسی و برای نشان دادن اینکه آیا شرکت توسط سازمان حسابرسی، حسابرسی شده است یا خیر در صورت مثبت بودن جواب برابر با یک و در غیر اینصورت برابر با صفر است.

DFING: متغیر ساختگی برای گروه تجاری (در صورت گروه تجاری، عدد یک و در غیر اینصورت عدد صفر می-باشد).

Age: لگاریتم طبیعی عمر شرکت (عمر شرکت از طریق تفاوت بین دوره جاری و تاریخ تاسیس شرکت محاسبه می-شود).

ASSETS: لگاریتم طبیعی ارزش کل دارایی شرکت.

تعداد ۱۴۴ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مورد بررسی قرار گرفت.

یافته های تحقیق

شاخص های توصیفی متغیرها

برای شناخت بهتر ماهیت جامعه ای که در تحقیق مورد مطالعه قرار گرفته است و درک بیشتر متغیرهای تحقیق قبل از تجزیه و تحلیل داده های آماری لازم است این داده ها توصیف شود. برای تشخیص الگوی حاکم بر داده ها و پایه ای برای توضیح روابط بین متغیرهایی که در تحقیق استفاده شده است، توصیف آماری داده ها ضروری است.

• بررسی پایایی متغیرها

داده ها را مورد تحلیل قرار می دهیم قبل از اینکه مدل را برآورد کنیم. مهم ترین تحلیل در این زمینه، بررسی پایایی متغیرهای مورد استفاده است. از آزمون ریشه واحد برای تعیین پایایی استفاده می کنیم. آزمون ریشه واحد، یکی از معمول ترین آزمون هایی است که امروزه برای تشخیص مانایی (سکون) یک فرآیند سری زمانی مورد استفاده قرار می گیرد. اساس آزمون ریشه واحد بر این منطق استوار است که وقتی در یک فرآیند خود رگرسیون مرتبه اول باشد، در آن صورت سری ناماناست. آزمون ریشه واحد فاکتور محافظه کاری را فقط در این قسمت مورد سنجش قرار می دهیم و سایر متغیرها و نتایج بررسی آنها را نیز به همین صورت انجام می دهیم. اهرم مالی ۷۲۰ سال شرکت مورد آزمون ریشه واحد داده های ترکیبی طی دوره ۱۳۹۸-۱۴۰۲ در جدول ۲ قرار گرفته است.

جدول ۲. آزمون پایایی فاکتور محافظه کاری

روش	مقدار آماره آزمون	مقدار احتمال	تعداد مقاطع	تعداد مشاهدات
فرضیه صفر: وجود ریشه واحد (فرایند ریشه واحد مشترک)				
لوین، لین و چاو	-۱۵۵/۶۴	۰/۰۰۰	۱۴۴	۷۲۰
فرضیه صفر: وجود ریشه واحد (فرایند ریشه واحد تکی)				
ایم-پسران وشین (آزمون W)	-۵۲/۳۸	۰/۰۰۰۰	۱۴۴	۷۲۰
AFD-فیشر (آزمون کای دو)	۶۹۸/۲۷	۰/۰۰۰۰	۱۴۴	۷۲۰
PP-فیشر (آزمون کای دو)	۷۶۵/۰۳۶	۰/۰۰۰۰	۱۴۴	۷۲۰

جدول ۲، بررسی روی تمامی متغیرها و نتایج آزمون ریشه واحد بیان کننده عدم وجود ریشه واحد است. اما باید در نظر داشت که در صورت ناپایا بودن متغیرها، به کمک روش هم جمعی می توان به دور از ترس کاذب بودن بر اساس سطح متغیرهای سری زمانی برآورد نمود.

تحلیل نتایج و آزمون فرضیه ها

بعد از حصول اطمینان از پایا بودن داده ها، الگوی مورد نظر برای دوره زمانی (۱۳۹۸-۱۴۰۲) برای ۱۴۴ شرکت تخمین زده می شود. برای تخمین الگوهای مربوط به هر فرضیه از نرم افزار Eviews ۸ استفاده شده است. به منظور تشخیص داده های تابلویی و هاسمن برای بکارگیری اثرات ثابت یا تصادفی انجام آزمون های F مقید ضروری است.

فرضیه اول: انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه بر محافظه کاری حسابداری مشروط تأثیرگذار است.

جدول ۳. تخمین ضرایب مدل فرضیه اول

متغیر	ضرایب	انحراف معیار	t آماره	احتمال
C	-۱۲۳۵۶/۵۳	۴۶۸۹/۱۶۷	-۰/۶۳۵۱۲۳	۰/۰۰۸۶
متغیر ساختگی برای تغییر ارزش منصفانه	۰/۷۶۱۷۸۹	۰/۳۳۸۷۶۰	۲/۲۴۸۷۵۸	۰/۰۲۴۹
تغییر در ارزیابی دارایی های غیر جاری	۰/۳۱۶۸۰۷	۰/۰۷۲۰۲۷	۴/۳۹۸۴۶۲	۰/۰۰۰۰
متغیر ساختگی برای تغییر ارزش منصفانه در تعامل تغییر در ارزیابی دارایی های غیر جاری	۰/۲۹۵۳۰۱	۰/۰۹۲۲۰۵	۳/۲۰۲۶۷۴	۰/۰۰۱۴
نوع وجوه	۰/۴۴۹۸۵۰-	۰/۰۱۴۰۷۴	۳/۱۹۶۳۸۶	۰/۰۰۱۵
تغییر در ارزیابی دارایی های غیر جاری در تعامل بر نوع وجوه	۰/۰۰۲۴۸۵-	۰/۰۰۰۷۶۹	۳/۲۳۰۹۴۰-	۰/۰۰۱۳

متغیر	ضرایب	انحراف معیار	t آماره	احتمال
متغیر ساختگی برای تغییر ارزش منصفانه در تعامل نوع وجوه	-۰/۱۷۲۹۲۰	۰/۰۳۳۳۵۶	-۵/۱۸۴۰۷۸	۰/۰۰۰۰
متغیر ساختگی برای تغییر ارزش منصفانه در تعامل تغییر در ارزیابی دارایی های غیر جاری و نوع وجوه	-۰/۰۰۴۹۵۹	۰/۰۰۰۸۸۵	-۵/۶۰۶۱۲۷	۰/۰۰۰۰
تغییر در ارزیابی دارایی های غیر جاری در تعامل با رتبه ارزش بازار به ارزش دفتری	-۰/۰۴۳۰۸۹	۰/۰۲۱۶۸۷	-۱/۹۸۶۸۴۲	۰/۰۴۷۴
متغیر ساختگی برای تغییر ارزش منصفانه در تعامل نوع وجوه و رتبه ارزش بازار به ارزش دفتری	-۰/۱۰۱۶۴۸	۰/۰۲۹۷۷۲	-۳/۴۱۴۲۳۰	۰/۰۰۰۰۷
ضریب تعیین: ۰/۹۷۴		ضریب تعیین تعدیل شده: ۰/۹۶۶	دروین واتسون: ۲/۱۶	سطح احتمال F: 0/0000

بر مبنای نتایج به دست آمده در جدول ۳ که با استفاده از آزمون هایی که از راه رگرسیون و همبستگی انجام می شود صورت گرفت می توان نتیجه گیری کرد که ضریب متغیر انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه برابر با ۰/۲۹۵ و عدد معناداری (Prob) آن ۰/۰۰۱ می باشد. با توجه به آماره t و p -Value این متغیر، نتایج نشانگر معنی داری این ضریب در سطح خطای ۵ درصد می باشد. این یافته ها نشان می دهد که انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه بر محافظه کاری حسابداری مشروط تاثیرگذار است. در پژوهشی با عنوان رابطه بین انتخاب حسابداری ارزش منصفانه و محافظه کاری حسابداری مشروط توسط پینتو و پایس^{۱۲} (۲۰۱۵)، با هدف ارائه شواهد تجربی از تأثیر انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه بر میزان بازدهی و کیفیت گزارشگری مالی انجام شده است. این تحقیق در کشور پرتغال انجام شده است و یافته های آن نشان داده است که در زمان بحران مالی تفاوت معناداری بین بازده با توجه به روش حسابداری بکار رفته برای ارزش دارایی ها مشاهده شده است. همچنین مدیران صندوق ها برای داشتن اهداف گزارش گری مالی تمایل بیشتری به داشتن ارزش دفتری بازده هموارتری دارند. که با نتایج پژوهش حاضر در یک راستا می باشد.

فرضیه دوم: انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه نشأت گرفته از نوع وجوه بر محافظه کاری حسابداری مشروط تاثیرگذار است.

بر مبنای نتایج به دست آمده در جدول ۳ که با استفاده از آزمون هایی که از راه رگرسیون و همبستگی انجام می شود صورت گرفت می توان نتیجه گیری کرد که ضریب متغیر انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه نشأت گرفته از نوع وجوه برابر با ۰/۰۰۴- و عدد معناداری (Prob) آن ۰/۰۰۰ می باشد. با توجه به آماره t و p -Value این متغیر، نتایج نشانگر معنی داری این ضریب در سطح خطای ۵ درصد می باشد. این یافته ها نشان می دهد که انتخاب روش حسابداری

ارزش منصفانه نشأت گرفته از نوع وجوه بر محافظه کاری حسابداری مشروط تأثیرگذار است. در پژوهشی که در سال (۱۳۹۳)، با عنوان حسابداری ارزش منصفانه و تأثیر آن بر گزارشگری مالی توسط مهربان و جمالی ارائه گردیده است در آن به ارائه تعریفی از حسابداری ارزش منصفانه پرداخته و روابط آن با ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری را بررسی می‌کند و در ادامه دیدگاه موافقین و منتقدین ارزش منصفانه را مورد بررسی قرار می‌دهد و به موضوع منافع و معایب آن برای سرمایه‌گذاران پرداخته است. با در نظر گرفتن اینکه حسابداری ارزش منصفانه اطلاعات مربوط و به روزتری را در اختیار سرمایه‌گذاران قرار می‌دهد اما صرف اتکا بر این ارزش، باعث می‌شود اطلاعات کاملی در اختیار آنان قرار نگیرد؛ در نتیجه پیشنهاد آنان استفاده از یک مدل گزارشگری دوگانه است، که از پاره ای جهات با نتایج پژوهش حاضر سازگار می‌باشد.

فرضیه سوم: انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه نشأت گرفته از ارزش بازار به ارزش دفتری بر محافظه کاری حسابداری مشروط تأثیرگذار است.

بر مبنای نتایج ب دست آمده در جدول ۳ که با استفاده از آزمون‌هایی که از راه رگرسیون و همبستگی انجام می‌شود صورت گرفت می‌توان نتیجه گیری کرد که ضریب متغیر انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه نشأت گرفته از ارزش بازار به ارزش دفتری برابر با $-0/101$ و عدد معناداری (Prob) آن $0/0007$ می‌باشد. با توجه به آماره t و p -Value این متغیر، نتایج نشانگر معنی داری این ضریب در سطح خطای ۵ درصد می‌باشد این یافته‌ها نشان می‌دهد که انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه نشأت گرفته از ارزش بازار به ارزش دفتری بر محافظه کاری حسابداری مشروط تأثیرگذار است. در پژوهشی که در سال (۱۳۸۷)، با عنوان عدم تقارن زمانی سود به عنوان معیار محافظه کاری در گزارشگری مالی توسط امیر بیگی و کردستانی مطرح شده است که در این تحقیق برای سنجش محافظه کاری در گزارشگری مالی از معیار عدم تقارن زمانی سود استفاده شده است. دیدگاه سود و زیانی مبنای این معیار است و تعریف محافظه کاری چارچوب آن را تشکیل می‌دهد. در این تحقیق، رابطه عدم تقارن زمانی سود با نسبت «ارزش بازار به ارزش دفتری سهام» به عنوان معیار شناخته شده‌ای از محافظه کاری مورد بررسی قرار گرفته است. در بازه ی زمانی ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ با استفاده از اطلاعات صورت‌های مالی و قیمت‌های سهام ۱۰۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به کمک نرم افزار SPSS، و تجزیه و تحلیل رگرسیون خطی، این نتیجه به دست آمد که بین نسبت MTB و عدم تقارن زمانی سود، رابطه منفی معنا داری وجود دارد، این رابطه زمانی منفی تر می‌شود که دوره‌ی عدم تقارن زمانی سود طولانی‌تر شود. ساختار متفاوت دو معیار، نسبت MTB و عدم تقارن زمانی سود منجر به رابطه منفی بین این دو معیار شده است. نسبت MTB یک معیار ترازنامه‌ای و عدم تقارن زمانی سود یک معیار سود و زیانی است. بدین صورت در گزارشگری مالی هر معیار جنبه ای از محافظه کاری را اندازه گیری می‌کند و بایستی از همه معیارها برای اندازه گیری محافظه کاری استفاده نمود که از پاره ای جهات با نتایج پژوهش حاضر سازگار می‌باشد.

نتیجه

با توجه به مطالب بیان شده، این تحقیق به دنبال یافتن تأثیر انتخاب حسابداری ارزش منصفانه بر محافظه کاری حسابداری مشروط بوده است. با توجه به نتایج رگرسیون نتایج زیر حاصل گردید:

۱. انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه بر محافظه کاری حسابداری مشروط تأثیر گذار است.

۲. انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه نشأت گرفته از نوع وجوه بر محافظه کاری حسابداری مشروط تأثیر گذار است.

۳. انتخاب روش حسابداری ارزش منصفانه نشأت گرفته از ارزش بازار به ارزش دفتری بر محافظه کاری حسابداری مشروط تأثیر گذار است.

نتایج پژوهش حاضر با مبانی نظری و پیشینه پژوهش سازگار می باشد؛ حسابداری ارزش منصفانه در حال حاضر به عنوان ارزش بازار مبنایی برای شناخت دارایی ها و بدهی می باشد. ارزش منصفانه یک دارایی که می تواند به فروش برسد و یا بدهی که باید پرداخت شود به صورت تخمینی است. حسابداری ارزش منصفانه شرکت ها را ملزم می کند که افزایش بدهی ها یا کاهش ارزش دارایی ها را که منجر به زیان می شود را گزارش کنند. زیان ها می تواند کاهنده سود و حقوق مالکانه شود. موافقین حسابداری ارزش منصفانه بر این عقیده هستند که خروجی این روش، افشا شدن اطلاعات کامل است، در نتیجه با استفاده از این روش می توان صورت های مالی را درست و دقیق تهیه کرد تا به شفافیت در حسابداری رسید. زیرا در حسابداری ارزش منصفانه به وسیله ترانزنامه ای که دارایی ها، بدهی ها حقوق مالکان را به ارزش منصفانه و صورت سود و زیانی که ارزش اقتصادی واقعی فعالیت های شرکت را نشان می دهد می توان به اطلاعات شفاف رسید. در آن سو، از دیدگاه منتقدین قیمت های بازار سهام یا گزارش کردن زیان های ناشی از تغییر قیمت ها رابطه معکوس دارد و به طور کلی ریسک سامانه مالی را افزایش می دهد (گل محمدی و همکاران، ۱۳۹۷).

در این تحقیق به تأخیر انداختن شناسایی ارزش دارایی به عنوان محافظه کاری حسابداری مشروط در نظر گرفته شد. از طریق شناسایی به موقع زیان ها، محافظه کاری مشروط می تواند انگیزه مدیران برای به تأخیر انداختن شناسایی ضرر، نگهداری پروژه های ارزش خالص منفی را کاهش دهد. در مجموع یافته های این تحقیق حاکی از این بود که انتخاب حسابداری ارزش منصفانه بر کیفیت گزارشگری مالی و محافظه کاری حسابداری مشروط تأثیر گذار است.

با توجه به تحلیل انجام گرفته درون پژوهش، میانگین تغییر در ارزش دفتری سرمایه گذاری در دارایی ثابت (فاکتور محافظه کاری) برابر با $100814/2$ است و کم ترین و بیشترین مقدار متغیر ارزش دفتری سرمایه گذاری در دارایی ثابت به ترتیب برابر با 12151353 و 12379310 می باشد. ضریب چولگی ارزش دفتری سرمایه گذاری در دارایی ثابت مثبت و نزدیک صفر می باشد که نشان می دهد توزیع نرمال و خیلی کم چوله به راست می باشد. مورد دیگری که قبل از آزمون فرضیه انجام می شود، نرمال یا عدم نرمال بودن متغیر وابسته می باشد که برای آزمون نرمال یا عدم نرمال بودن توزیع متغیر وابسته از آزمون جاکو-برا به صورت زیر استفاده می شود. با در نظر گرفتن اینکه سطح احتمال آماره جاکو برا بیش تر از ۵ درصد است فرض صفر این آماره را نمی توان رد نمود پس داده های متغیرهای مورد نظر نرمال می باشند. نتایج این پژوهش با پژوهش های پیتو و پایس (۲۰۱۵)، یائو و همکاران (۲۰۱۴) اسدی و بیات (۱۳۹۴) همسو و هم راستا بوده است.

۵. منابع

۱- اسدی، غلامرضا؛ جلالیان، رامین (۱۴۰۱)، بررسی تأثیر ساختار سرمایه، سهامداران و بزرگی شرکت بر میزان اعمال محافظه کاری در شرکت ها، بررسی های حسابداری و حسابرسی، شماره ۶۷، ص ۱۴-۱.

- ۲- زنجیردار، مجید؛ رفیعی، زهرا (۱۳۹۶)، تأثیر ضریب واکنش سود بر روابط اعتماد بیش از حد مدیریت و محافظه کاری مشروط، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، ص ۱۱۳-۱۳۶.
- ۳- جعفری، سیده محبوبه؛ قاسمی، مریم (۱۳۹۶)، ساختار بدهی و حسابداری ارزش منصفانه در شرکت، پژوهشنامه اقتصاد و کسب و کار، سال هشتم، شماره هفدهم، ص ۸۹-۹۸.
- ۴- شعبان، نظری؛ قربانی، بهزاد؛ لطفی، رسول (۱۳۹۷)، تأثیر دوره تصدی بر محافظه کاری ناشی از کیفیت حسابرس در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مطالعات مدیریت و حسابداری، دوره چهارم، شماره ۲.
- ۵- درخشنده، سیدهادی؛ احمدی، علی (۱۳۹۶)، ارزیابی نقش باور های سرمایه گذاران بر جهت گیری قیمت و حجم معاملات در بازار سرمایه، فصلنامه علمی پژوهشی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار، ۱۰ (۳۳)، ص ۵۱-۶۳.
- ۶- گل محمدی، مریم؛ رحمانی، علی (۱۳۹۷)، شناسایی چالشهای فنی به کارگیری ارزش منصفانه در گزارشگری مالی ایران: با تأکید بر الزامات IFRS13، بررسیهای حسابداری حسابرسی، ۲۵ (۳)، ص ۴۱۴-۳۸۷.
- ۷- مراد زاده فر، مهدی؛ بنی مهد، بهمن؛ دیندار یزدی، مهدی (۱۳۹۰)، بررسی رابطه بین محافظه کاری حسابداری و نظام راهبری شرکتی، حسابداری مدیریت (دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات) سال چهارم. شماره ۸.
- ۸- نکونام، جعفر؛ نکونام، محمد (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین ساختار مالکیت و محافظه کاری حسابداری، دهمین همایش ملی حسابداری ایران، تهران، دانشگاه الزهرا.

- 1- Ashton D. and P. Wang, (2015), "Conservatism in Residual Income Models: Theory and Supporting Evidence", Accounting and Business Research, 45(3), PP. 387-410.
- 2- Blankespoor, E.; Linsmeier, T.; Petroni, K.; Shakespeare, C. 2013. "Fair Value Accounting for Financial Instruments: Does It Improve the Association between Bank Leverage and Credit Risk?", The Accounting Review 88(4), 1143-1177.
- 3- Barron, O.; Chung, S. G.; Yong, K. O. (2016). "The Effect of Statement of Financial Accounting Standards no. 157: Fair Value Measurements on Analysts' Information Environment", Journal of Accounting and Public Policy 35, 395-416.
- 4- Fiechter, P., & Novotny-Farkas, Z. (2020). The impact of the institutional environment on the value relevance of fair values. Review of Accounting Studies, 22(1), 392-429.
- 5- Magnan, M.; Shi, Y.; Wang, H. 2017. "Fair Value Accounting and the Cost of Debt", Working Paper.
- 6- Wang, H. & Zhang, J. (2022). "Fair Value Accounting and Corporate Debt Structure, Advances in Accounting, Incorporating Advances in International Accounting", <http://dx.doi.org/10.1016/j.adiac.2017.02.002>